

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Степаненко Оксана Іванівна

кандидат економічних наук,

професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу,

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

Сталий розвиток в економіці балансує між поточними соціальними й економічними потребами та збереженням довкілля. Він розглядає взаємозв'язок екологічної, соціальної та економічної політики, враховуючи потреби майбутніх поколінь, корінних культур, а також глобальну економічну й соціальну рівність. Сталий розвиток не має єдиного детального та прийнятого визначення. Як загальний підхід до людського розвитку, його часто розуміють як такий, що охоплює більшість цілей, ідеалів та цінностей: 1) глобальний погляд на соціальну, економічну та екологічну політику, що враховує потреби майбутніх поколінь; 2) визнання інструментальної цінності здорового природного середовища, зокрема важливості біорізноманіття; 3) розвиток економічної та соціальної справедливості в суспільствах по всьому світу; 4) відповідальне та прозоре впровадження урядових політик.

Інтелектуальні витоки концепції сталого розвитку формувалися на перетині ідей раціонального управління природними ресурсами, екологічних рухів ХХ століття та еволюції економічної думки, орієнтованої на довгострокову збалансованість суспільного поступу. Системне осмислення взаємозв'язку між економічним зростанням і збереженням довкілля було започатковане на Конференції ООН з питань людського довкілля 1972 року в Стокгольмі, де наголошувалося на неминучості подальшої індустріалізації водночас із визнанням універсальної відповідальності людства за охорону навколишнього середовища. Подальший концептуальний розвиток цієї проблематики відбувся у Звіті Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку 1987 року («Наше спільне майбутнє») [1], у якому сталий розвиток було визначено як модель прогресу, що задовольняє потреби нинішнього покоління без обмеження можливостей майбутніх поколінь.

Звіт містив розділи зі сталого розвитку, а також окреслював роль міжнародної економіки, населення та людські ресурси, продовольчу безпеку, види та екосистеми, енергетику, промисловість; деталізував правові принципи захисту навколишнього середовища. Найпопулярнішою цитатою звіту є трактування сталого розвитку як

«розвитку, що відповідає потребам сьогодення, не жертвуючи здатністю майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [1]. Закріплення зазначених підходів на глобальному рівні відбулося під час Саміту Землі 1992 року, результатом якого стало ухвалення Порядку денного на XXI століття як комплексної програми дій щодо екологічного відновлення та стимулювання безпечного розвитку.

Починаючи з кінця XX століття, концепція сталого розвитку набула статусу домінуючої парадигми у теорії та практиці міжнародного розвитку, визначаючи напрями формування глобальних і національних політик. Водночас у науковому середовищі сформувався спектр критичних зауважень щодо окремих характеристик цього поняття. Зокрема, звертається увага на його концептуальну широту та певну нечіткість, що зумовлює різноманітність інтерпретацій стосовно того, які саме форми або параметри розвитку можуть бути кваліфіковані як сталі. Додатково підкреслюється недостатня визначеність кількісних і об'єктивно вимірюваних орієнтирів, що ускладнює оцінювання прогресу та порівнянність результатів між країнами й регіонами.

Критики також акцентують увагу на тому, що концепція сталого розвитку часто ґрунтується на припущенні про неминучість і бажаність індустріалізації та економічного зростання, що може суперечити обмеженням природних систем. Окремою проблемою вважається відсутність чітко сформульованої ієрархії пріоритетів між задоволенням людських потреб і виконанням екологічних зобов'язань, які в окремих ситуаціях вступають у конфлікт і потребують нормативного вибору.

Попри зазначені застереження, сталий розвиток залишається предметом інтенсивних міждисциплінарних досліджень, настільки масштабних, що дедалі частіше говорять про становлення науки про сталий розвиток як самостійного напрямку знань. Значна частина науковців та громадських інтелектуалів наголошує, що ключова цінність цієї концепції полягає не лише в її теоретичній завершеності, а насамперед у нормативно-орієнтованому характері. Сам факт прагнення до узгодження соціальних, економічних та екологічних цілей – так званих трьох «стовпів» сталого розвитку – розглядається як конструктивна та суспільно корисна практика.

Сильна сторона концепції сталого розвитку полягає саме в її гнучкості, яка дозволяє адаптувати загальні принципи до різних національних і галузевих контекстів. Водночас ця гнучкість потребує доповнення чіткішими індикаторами та механізмами моніторингу, що забезпечили б більш обґрунтоване розуміння поняття. Доцільним також видається поєднання ідеї сталого розвитку з підходами планетарних меж і соціального мінімуму, що дозволяє конкретизувати допустимі межі економічної діяльності, базові стандарти добробуту. Відмова ж від концепції сталого розвитку, навіть за наявності її недосконалостей,

створила б нормативний вакуум, який імовірно посилив би фрагментацію політик, поглибив існуючі соціально-економічні та екологічні диспропорції. Продуктивним шляхом є не заперечення цієї концепції, а її подальше теоретичне уточнення та практична адаптація.

Сучасне трактування сталого розвитку виходить за межі суто екологічної проблематики та інтегрує соціальні й економічні виміри, формуючи триєдину модель збалансованого поступу. Такий підхід дозволяє розглядати сталий розвиток не лише як нормативну концепцію, а й як практичну основу для розроблення державних стратегій, корпоративних політик та інвестиційних рішень. В умовах глобалізації та зростання технологічних можливостей особливого значення набуває впровадження інноваційних рішень, що поєднують економічну ефективність із зменшенням екологічних ризиків та підвищенням соціальної відповідальності. Саме тому *сталий розвиток доцільно інтерпретувати* як динамічний процес трансформації суспільства, спрямований на досягнення довгострокової стійкості економічних систем і якості життя населення.

У межах концепції сталого розвитку збалансування економічного зростання та збереження довкілля досягається через комплекс взаємопов'язаних стратегічних напрямів, які поєднують інституційні, технологічні та соціально-економічні інструменти. Доцільно виокремити такі п'ять ключових напрямів:

1) *перехід до ресурсоефективної та циркулярної економіки*: передбачає мінімізацію використання первинних ресурсів, зниження кількості відходів і максимальне повторне залучення матеріалів у виробничі цикли. Це сприяє одночасному зменшенню виробничих витрат і екологічного навантаження, що підвищує конкурентоспроможність підприємств. *Шляхи реалізації*: упровадження технологій замкнутого циклу виробництва; розвиток систем роздільного збирання та переробки відходів; застосування екодизайну продукції; стимулювання бізнесу до повторного використання матеріалів через податкові та регуляторні механізми;

2) *розвиток відновлюваної енергетики та декарбонізація економіки*: зменшення залежності від викопних видів палива є ключовою умовою зниження викидів парникових газів і пом'якшення змін клімату. Одночасно «зелена» енергетика створює нові ринки, робочі місця та інвестиційні можливості. *Шляхи реалізації*: державна підтримка проєктів сонячної, вітрової та біоенергетики; модернізація енергетичної інфраструктури; запровадження систем торгівлі викидами або вуглецевого оподаткування; стимулювання енергоефективності в промисловості та житловому секторі;

3) *інноваційно-технологічна модернізація виробництва*: використання екологічно чистих і маловідходних технологій дозволяє

зменшити негативний вплив на довкілля без уповільнення економічного зростання. Інновації стають каталізатором структурних змін у бік більш «зелених» секторів економіки. *Шляхи реалізації:* інвестування в наукові дослідження та розробки; створення інноваційних кластерів; підтримка стартапів у сфері «зелених» технологій; трансфер екологічно орієнтованих технологій між країнами;

4) *інтеграція екологічних критеріїв у систему економічного управління:* урахування екологічних факторів у процесі прийняття управлінських і фінансових рішень забезпечує узгодження короткострокових економічних вигод із довгостроковими екологічними наслідками. *Шляхи реалізації:* запровадження екологічного обліку та звітності; оцінка впливу на довкілля для інвестиційних проєктів; «зелені» державні закупівлі; використання індикаторів сталого розвитку поряд із традиційними макроекономічними показниками;

5) *формування екологічної культури та соціальної відповідальності:* поведінкові зміни споживачів і виробників є необхідною передумовою довгострокового балансу між економікою та природним середовищем. Високий рівень екологічної свідомості підвищує суспільний запит на сталу продукцію та відповідальні бізнес-практики. *Шляхи реалізації:* розвиток екологічної освіти на всіх рівнях; інформаційні кампанії щодо сталого споживання; підтримка корпоративної соціальної відповідальності; залучення громадськості до прийняття екологічно значущих рішень.

Зазначені напрями формують системну основу для поєднання економічної динаміки з екологічною безпекою, забезпечуючи трансформацію моделі розвитку в бік довгострокової стійкості. Їх комплексна реалізація сприяє не лише зниженню антропогенного навантаження на довкілля, а й підвищенню ефективності використання ресурсів та інноваційного потенціалу економіки. Узгодженість економічних, екологічних і соціальних інструментів створює передумови для формування збалансованої політики, орієнтованої на потреби нинішніх і майбутніх поколінь. Відповідно, сталий розвиток слід розглядати як стратегічний процес глибинної модернізації економічних систем і управлінських підходів.

Список використаних джерел:

1. Jarvie, Michelle E. Brundtland Report. *Encyclopedia Britannica*. 2016. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Brundtland-Report> (accessed February 5, 2026).